

„Glasbena Matica“ v Ljubljani.

---

22. in 23. aprila 1903 v stolni cerkvi sv. Nikolaja

Oratorij „Sv. Frančišek“.

Pater Hartmann pl. An der Lan-Hochbrunn,
skladatelj oratorija „Sv. Frančišek“, posvečenega avstrijskemu
cesarju Njega Veličanstvu Francu Josipu I.

„Glasbena Matica“ v Ljubljani.

V sredo 22. aprila in v četrtek 23. aprila 1903. l.
ob polu 8. uri zvečer

se bo v stolni cerkvi sv. Nikolaja izvajal
Njega Veličanstvu cesarju

Francu Josipu I.

posvečeni

*** oratorij ***

Sv. Frančišek

Zložil

P. Hartmann pl. An der Lan-Hochbrunn.

Oratorij bode izvajal pevski zbor „Glasbene Matice“, broječ 160 pevcev in pevk, in pomnožen vojaški orkester

pod osebnim vodstvom

iz Rima došlega skladatelja.

NB. Sedeži in vstopnice se dobivajo v trgovini gosp. J. Lozarja na Mestnem trgu in v Katoliški bukvarni po 10 K, 8 K, 6 K, 5 K, 4 K, 3 K, 2 K in 1 K. Naročajo se tudi lahko pismeno z dopisnico.

P. Hartmann in oratorij „Sv. Frančišek“.

Po beli nedelji se ima v Ljubljani izvajati sloveči oratorij „Sv. Frančišek“ pod osebnim vodstvom slavnega skladatelja, ki nalašč v ta namen pride v Ljubljano. Ker je pa duševni užitek le mogoč, ako človek dobro pozna glasbeno delo, ki se ima izvajati, zategadelj se hočemo prej natančno poučiti o oratoriju sploh, pa tudi o osebi P. Hartmanna in njegovem glasbenem delu.

Glasba nam je dana, da izražamo najblajša srčna čutila. Ker je pa vera najvažniša srčna potreba, naš jezik pa dostikrat ni v stanu izražati iskrena čutila vernega, navdušenega srcá, zato je sv. cerkev, kakor druge umetnosti, tudi glasbo vzela v svojo službo, v svoje okrilje, jo prevela s krščanskim duhom, ji dala odlično mesto v liturgiji. Smelo se more trditi, da je glasba sploh do poznega srednjega veka imela večinoma le religiozni značaj. Šele v 16. stoletju je zunaj cerkve krenila na dvojno pot, ki jo je vedla do oratorija in opere. Kal oratorija se je našla v cerkveni liturgiji in v duhovnih igrokazih srednjega veka.

Obredi katoliške cerkve imajo sami na sebi mnogo dramatičnega elementa v najidealniši obliki. Omenim odkritja sv. križa na veliki petek, pri katerem mašnik trikrat, vsikdar z višjim glasom poje: „Glejte les križa, na katerem je visel Izveličar sveta!“ Zbor poklekne in odgovori: „Pridite, molimo!“ Koj za tem se vrši počeščenje križa, kor pa poje vmes očitanja „Popule meus“. Pač pretresljiv, dramatičen prizor. — Glasbeno-dramatični element se kaže še jasneje v pasijonu na cvetno nedeljo in veliki petek. Dijakon recituje evangelijsko zgodbo, mašnik poje besede Izveličarjeve, subdijakon zastopa druge osebe, zbor pa prevzame ulogo ljudstva.

Že v srednjem veku je prodiralo spoznanje, da so duhovni igrokazi ljudstvu v poduk in spodbudo, zategadelj so jih predstavljali očitno v cerkvi že v 9. stoletju. Snov so

jemali iz življenja Jezusovega, njegovo rojstvo, njegovo trpljenje in smrt, življenje Marije in apostolov itd. Ker so se pa godile semtertje nerodnosti, jeli so duhovne igrokaze napravljati zunaj cerkve. Ohranila se je do današnjega dne pasijonska igra v Oberammergau, ki se ponavlja vsakih deset let in h kateri vró tisočeri iz vseh pokrajin svetá.

Igrokazi pa so zunaj cerkve vedno bolj zgubljali duhovni značaj, ker izvrševali so je lajiki, primešavali mnogo svetnih pesem, komičnih in satiričnih scen, postali so gola za b a v a.

Sv. Filip Neri (1515.—1595.), ki je dobro poznal svoj čas, segel je po izrednih sredstvih, da bi ljudstvu, zlasti mladini, ohranil živo vero. Zbiral je vernike v kapelah in oratorijih, ž njimi molil, čital in peval. V ta namen se je združil s kapelnikom Animuccia in po njegovi smrti s Pa-lestrino, ki sta mu skladala eno in čveteroglasne speve s svetopisemskim besedilom. Leti spevi so izišli v dveh zbirkah l. 1650. in 1670. z imenom „Laudi“.

Te vrste spevi so se prepevali pred premišljevanjem in za njim, in ker se je vse to izvrševalo v oratorijih, pre-jeli so spevi ime „oratorij“. Oratorij je tedaj muzikalična drama, večinoma svetopisemske vsebine, ki se pa ne pred-stavlja na odru, kakor igrokaz, marveč le z glasbenimi sredstvi. Naloga oratorija je tedaj ta, da z vokalno in inštru-mentalno glasbo predstavlja kako historično dejstvo. Oratorij ni strogo cerkvena, liturgična glasba, pač pa je duhovna glasba, v kateri se nahajajo recitativi (vloga zgodovinarja) arije, dueti, terceti, kvarteti in zbori, katerim daje inštrumen-tacija še višji izraz.

Za razvoj oratorija ima posebne zasluge „Giacomo-Carissimi“ (1604.—1674.), „Legrenzi“ (1625.—1690.), „Henrik Schütz“ (1585.—1672.), „Bach“ (1685.—1750.) Poseben orato-rijanec je bil „Georg Händel“ (1685.—1759.), le-ta je postavil težišče svojih oratorijev v zборе, ki so silno bliščeči, pa tudi karakteristični in dramatično živi; tako določno izražajo situva-cijo, kakor da so motivi vklesani v skalo. Pripoveduje se o sli-

karju, da je z eno potezo po slikanem obrazu deteta spremenil jok v smeh; s tako sigurnostjo riše tudi Händel s skromnimi toni sceno. Arije njegove so dandanes zastarele, preveč je odjenjal okusu tedanjega časa. Sploh so pa ti oratoriji v glasbenem oziru zelo velikanski in še dandanes nedosegljivi, vendar se izvajajo v novejšem času le kot koncertna glasba. Na Francoskem so izključljivo koncertna glasba.

V novejšem času pa sta stopila na glasbeno pozorišče dva moža, ki sta oratorij zopet zapeljala na bolj cerkven tir. Ta sta:

Perosi in P. Hartmann; oba duhovnika, še mlada, prava umetnika, kterima je namen glasbenim potom omiliti krščanstvo v onih krogih, kterim je težko bližati se drugim potom — misijonarja na glasbenem polju. Prvi je sedaj kapelnik papeževe Sikstinske kapele; izdal je že več oratorijev in jih osebno vodil po mnogih mestih Evrope; l. 1901. v katedrali Videmski.

Upam, da bomo imeli priliko tudi v Ljubljani občudovati Perosijev genij, za zdaj se hočemo baviti s P. Hartmannom.

P. Hartmann

je rojen 21. decembra 1863. v Salurn na Tirolskem. Njegov oče, Evgen von An der Lan-Hochbrunn, je potomec onega plemenitega rodu, ki je s tem imenom do današnjega dne ohranil neomajano zvestobo avstrijskemu cesarju in državi in je še dandanes v Avstriji v visokih čisljih. Rodbina „An der Lan“ je prejela l. 1547. radi posebnih zaslug za deželo in državo poseben rodbinski grb in cesar Leopold I. ji je podelil l. 1694. dedno plemstvo. An der Lan-i so se tudi odlikovali v bojih za prostost domovine, tako Jožef, ki je služil pod Andr. Hoferjem za poveljnika finančne straže v Tridentu; istotako Vincencij, ki je v isti nevarni dobi vodil okrajno glavarstvo v Imst-u.

Evgen je imel za ženo Ano Huebsch, ki je bila rojena v Milanu; povila mu je štiri otroke. Najstarejši (Anton) je c. kr. poštni kontrolor in vodja ekonomata v Inomostu;

drugi je naš umetnik P. Hartmann; tretji P. Rajnerij, je frančiškanski duhovnik in gimnazijski profesor v Hall-u blizu Inomosta; ena sestra je trgovčeva soproga v Bolzan-u. Dva bližnja sorodnika sta na Dunaju v ministerstvih v visokih službah.

Stariši Hartmannovi so bili glasbeno zelo nadarjeni, oče je mojstrsko sviral flavto. Sploh se je v tej družini zelo gojila glasba. P Hartmann je prejel pri sv. krstu ime Pavel in ostal do šestega leta v hiši svojih dobrih starišev. Njegova pobožna mati ga je lepo vzgojevala, njej je stal na strani bolj resnobni oče. Otrok je lepo vspeval in harmonično so se razvijale v njem one čednosti in zmožnosti, katere sedaj svet občuduje na njem. V nežni mladosti že je Pavel obiskaval glasbeno šolo v Bolzan-u; njegovi učitelji so bili Bernard Musch, Ivan Zipperle in Karol Deluggi, ki ga je učil sviranja na glasoviru in goslih. Posebno je pa vplival na mladega Pavla profesor Jožef Anzoletti.

Dne 25. avgusta 1879. se je Pavlu spolnila dolgoletna želja, vstopil je namreč v frančiškanski red ter pričel novicijat v solnograškem samostanu; dali so mu ime Hartmann. Vodnik novincev je bil svetovnoznani P. Peter Singer, iznajditelj „pansimfonika“; le-ta je Hartmanna učil orgel in kompozicije. V Solnogradu je imel Hartmann priliko zgledovati se nad svojimi predstojniki, ki so mu dajali najlepši zgled pobožnosti in ukaželjnosti. On sam pripoznava, da je ta zgled mogočno vplival nanj in da je v redovnem življenju našel svoj ideal in popolno srečo. Mladi klerik se je po dokončanem novicijatu šolal v Schwaz-u, Bolzan-u, Hall-u, Kaltern-u in Inomostu ter 30. maja 1886. prejel v Briksen-u mašniško posvečenje. Njegova prva štacija je bila Lienz v Pusterški dolini, ondi je bil tri leta organist in učitelj petja v tamošnjih ljudskih šolah. Bil je jako priljubljen in pri odhodu mu je občinski svet po mestnem županu izrekel popolno priznanje in zahvalo za njegovo trudoljubivo delovanje.

Prišel je na bavarsko mejo v Reute v enako službo. Tu je imel dovolj časa, da je še natančneje proučeval nauk

o kompoziciji in dirigovanju. Na svojih službenih potovanjih se je seznanil z odličnimi glasbeniki. Imenujem profesorja **J o ž e f a P e m b a u r**, ravnatelja konservatorija v Inomostu, ki je dajal **P. Hartmannu** temeljita navodila v kompoziciji in inštrumentaciji. Posebno tesno prijateljstvo pa je sklenil s profesorjem **K a r o l o m H o m e y e r** v Lipskem, slavnim učiteljem orgljanja na tamošnjem konservatoriju; le-ta je najbolj vplival na daljno glasbeno izobraževanje **P. Hartmanna**.

L. 1893. je bil **P. Hartmann** premeščen v Jeruzalem in je deloval v cerkvi „S. Salvator“ in pozneje v cerkvi božjega groba kot organist in vodja petja. Življenje v sveti deželi je zelo ugajalo umetniku. Kako nebi? Bivati na onem mestu, kjer se je vršilo delo našega odrešenja, obiskavati one kraje, po katerih je hodil božji Izveličar in jih posvetil s svojimi stopinjami, s svojo krvijo: to gotovo prevzame vsako pobožno, sprejemljivo srce in tako nežno, mehko srce je imel **Hartmann**. Zajemal je tedaj iz bogatih virov milosti, navdušil se za Boga, katerega hoče proslavljati s sveto glasbo. Nastala je marsikatera skladba, ki je kazala to navdušenje.

P. Hartmann je ostal dve leti v sveti deželi in si pridobil slavno ime. Evropejski romarji so ga obiskovali in slušali njegovo krasno sviranje na orglah; med njimi **Don Carlos**, vojvoda madridski, s svojo soprogo in infantinjo **Elviro**, ki so bili tako očarani, da so mu izrekli soglasno priznanje in zahvalo ter mu podarili svoje slike.

Ko je l. 1895. prestolonaslednica nadvojvodinja **Š t e f a n i j a** bivala v Rimu, bila je **P. Hartmannu** častna naloga, da je visoki gospej razkazoval zaklade cerkva in jih tolmačil. Nadvojvodinja ni mogla dosti prehvaliti duhovitega in strokovnjaškega vodnika in častno se ga je spominjala še v poznejših letih.

Leta 1895., meseca avgusta, je **Hartmann** zapustil sveto deželo, kajti ljudomili in prijazni redovni general **P. L u i g i d e P a r m a**, sedaj nadškof Ptolemajski, ki se je vedno zavzemal za nadarjenega moža, ga pokliče v Rim in ga na-

stavi za organista pri staroslavni baziliki Aracoeli na kapitolu. P. general je imel pred očmi velike ideje; mislil si je namreč, da pravo torišče umetnika je vendarle Rim, kjer so nakopičeni zakladi umetnosti v obilni meri, kjer se stekajo niti vesoljnega krščanskega sveta, kjer lepo vspeva v senci Vatikanske kupole veda in umetnost, in ni se motil. Enako naklonjen je bil Hartmannu tudi naslednik v generalatu, P. Lauer.

Kmalu bo osem let, kar je P. Hartmann v Rimu nastopil službo in zlasti v zadnjih letih se je pokazalo, da so bile opravičene nade, ki sta jih oba generala stavila vanj. Preje je bil generalat sam nastanjen v prostornem samostanu Aracoeli; a italijanska vlada je, kakor druge, zatrla tudi ta samostan in ga podrla, da se na tem prostoru zamrlemu kralju Viktor Emanuelu postavi spomenik. Le majhen del je ostal za nekatere redovnike, ki imajo opravljati službo pri cerkvi Aracoeli. Zidali so tedaj kvišku bolj stolpu podobno poslopje, kjer prebivajo ondi nastavljeni redovniki. Tu sedaj žije in klije naš umetnik; mala je celica, v kateri stanuje, a krasen je razgled na Kampanjo tje do prijaznega Abruškega gorovja. Celica pa je mali muzej, kajti Hartmann in njegovi obilni prijatelji so nanesti semkaj preobilico spominov, ki so v čast njemu in celemu redu. Že imenovani prijatelj H o m e y e r mu je daroval krasen pedalni klavir, vreden 4000 kron, pokriva ga volčja koža iz Sibirije. Po stenah vise slike in portreti slavnih umetnikov, diplome, laborovi venci. Boljšim prijateljem pokaže P. Hartmann pa tudi dragocene spominke, srebrno liro, zlata in srebrna držala, s zlatom okovano palčico za dirigiranje in druge darove, ki so mu jih poklonili visoki dostojanstveniki. On hranuje vse spominke z veliko pijeteto, veselje mu dela celo karikirana njegova podoba na časnikarskem izrezku.

Leto 1898. mu je prineslo veliko žalost. V enem letu sta mu umrla oče in mati, katera je ljubil z enako otroško ljubeznijo, vendar je mogel pravočasno prihiteti v Bolzan, da je obema stal na strani v zadnjih trenutkih. Odslej se je še

globlje zatopil v redovnega duha, z večjim veseljem opravljal svoje dolžnosti, saj je znano, da pogled v večnost je najboljše bodrilo človeku, ki se je že morda utrudil na potu življenja. Le ta pogled je prevzel umetnika do cela in sedaj so dozoreli njegovi načrti, sedaj so se jeli uresničevati njegovi ideali.

Glasbena dela.

Že kot 16letni mladenič je zložil Hartmann nekaj maš, koračnice za klavir in nekatere stvari tudi za orgle. Polagoma so narastle njegove skladbe v veliko število; med njimi se nahajajo sonate za orgle, za vijolino, moški zbori, Marijine pesmi, psalmi, moteti, litanije in en krasen *Tantum ergo*; izdal je tudi kratek nauk o harmoniji v italijanskem jeziku. Te skladbe pa so ostale bolj v domačih krogih, vendar so nekateri izborni glasbeniki in kritiki že jeli spoznavati njihovo velevrednost. Toda mnogo se ni govorilo o njegovih delih, kajti Hartmann se nikomur ni vsiljeval. Kako se tedaj začudi svet, ko je akademija sv. Cecilije 23. januar. 1898. P. Hartmana izvolila svojim članom in ga je nje predsednik, grof San Martino, zval „vrlega skladatelja, glasbenega pisatelja in kritika.“

Prvo večje delo pa, ki je Hartmannovo ime poneslo v vse dežele, je oratorij „Sv. Peter“. Zložil ga je po leti 1899., besedilo mu je sestavil kardinal Parochi, ki je umrl pretečeno zimo. Dne 8. januar. se je prvič izvajal v Rimu in sicer v cerkvi sv. Karola na Corso. Sodelovale so najboljše moči: prvi orkester, v zboru izbrani pevci in najslavnejši solisti. Cerkev je bila krasno ozaljšana, za pevce in orkester so postavili velikanski podij, nad njim se je v rdeči draperiji videla podoba sv. Petra, katero je razsvetljevala električna luč. P. Hartmann je bil preveč sramežljiv, da bi bil sam dirigiral svoje delo, vodil je je kapelnik Bossi iz Benetk. Silen je bil naval v cerkvi, dasi je zelo kočljiva stvar z neitalijansko glasbo stopiti pred italijanske poslušalce. To vé, kdor pozna razmere v Rimu, kjer pride v

poštev v prvi vrsti narodnostno vprašanje, dostikrat tudi politika. Hartmannovo delo je prestalo preskušnjo, kajti prvi rimski kritiki so se ne le laskavo, marveč silno pohvalno izražali o njem.

Oratorij se je izvajal petkrat zapored, pri drugi produkciji je že dirigiral P. Hartmann sam. Produkcijam so prisostovali kardinali, ministri, diplomati in elita Rimljanov in mejnarodnih kolonij. Mej drugo produkcijo je došlo umetniku posebno odlikovanje; pobožna in umetniško zelo izobražena kraljica *Margherita* pride v spremstvu dvorne dame in častnega kavalirja v cerkev ter pazno sluša proizvajanje. Po dokončanem drugem delu oratorija pošlje kraljica dvornika po P. Hartmanna. Vpričo nebrojne množice se je P. Hartmann predstavil Njenemu Veličanstvu in silno milostljive so bile besede priznanja, ki jih je skromni redovnik čul iz ust visoke gospe, katera je primerjala njegovo delo z drugimi oratoriji in brez ovinkov dala prednost temu delu. Navzoči sevé niso umeli nobene besedice, ali ko je kraljica k sklepu pogovora prijela desnico umetnikovo in jo pritisnila k svojim ustnim, tedaj je zaorilo po prostorni cerkvi iz tisoč in tisoč grl in poslušalci so zvedeli, da je umetnik prejel izredno pohvalo in odlikovanje iz ust plemenite kraljice. Ta čin pa je bil enako časten za kraljico kakor za umetnika. Na dan predzadnje predstave je postal P. Hartmann član rimske akademije „*Arkadijev*“, kateri pripada tudi papež Leon XIII., se še dandanes živo zanima zanjo in ji redno vsako leto posvečuje eno ali več latinskih od.

Velikanski vspeh oratorija „*Sv. Peter*“ je Hartmanna spodbujal k novemu delu. Zložil je rezponzorij „*Siquaeris miracula*“ k sv. Antonu, šestglasno vokalno skladbo psalma „*Miserere*“, za sveto leto čveteroglasni zbor „*Aperite mihi portas*“, pesmi za rožnovensko pobožnost, osemglasno himno na čast svetemu *Magnu*, himno „*Tues pastor ovium*“ za papeževo slavnost pričetkom 25letnice, istotako „*Oremus pro Pontifice*“, za katero skladbo se je zahvalil sv. Oče po kardinalu Rampolla in poslal umetniku apostolski blagoslov.

Dne 24. maja 1900. je bila med svetnike prišteta blažena Rita da Cascia. Meseca maja je bila v cerkvi S. Maria del Popolo slovesna tridnevnicca in pri večernicah so peli himno, ki jo je zložil svetnici na čast P. Hartmann za tenor-solo, zbor in orkester. Himna je naredila na vse navzoče globok vtis in par dni pozneje je bil P. Hartmann imenovan članom advokatskega reda pri Sv. Petru.

Leta 1900. je zložil tudi v poletnem času drugi oratorij „Sv. Frančišek“, o katerem hočemo temeljito govoriti pozneje.

Ruski poslanik, ki je bil navzoč pri produkciji prvega oratorija, je poročal o vseh na dvor v Petrograd. Carsko mesto zavzema v umetniškem oziru višje stališče, nego bi kdo mislil. Kaj čuda, da je došlo Hartmannu častno vabilo, naj pride v Petrograd izvajati oratorij. Hartmann je najprej vprašal P. generala, kaj meni o tem, in prejel dovoljenje, da se sme odzvati. Ali Hartmann ni poslal pred seboj Sv. Petra, marveč se je odločil za Frančiška, in tako se je oratorij „Sv. Frančišek“ najprej izvajal v ruski prestolnici pod osebno vodstvom Hartmannovim. Častno je bilo njegovo potovanje, kajti vsi javni organi so bili obveščeni, da se pelje v redovni obleki umetnik na vabilo samega carja. Prijazno so mu postregli in mu lajšali pot. Produkcije so se vršile od 2.—25. febr., pelo je 100 ces. pevcev, v orkestru so sodelovali profesorji ces. opere. Solisti so bili same prve kapacitete, tako slavna, tudi Ljubljani znana p. l. G o r l e n k o - D o l i n a. Produkcije so počastili malone vsi člani carske hiše, temu izgledu je sledilo visoko plemstvo, ki je umetnika sprejelo z izredno ljubeznivostjo. Celo pravoslavni metropolit A n t o n i j je sprejel rimo-katoliškega frančiškana v svoji krasni rezidenci in mu izrazil svoje občudovanje. Sodelujoči umetniki so mu poklonili srebrno liro s zlatimi strunami z napisom „Gloria in excelsis Deo“, poleg tega prejel je še mnogo drugih daril in spominkov in po 33 dnevem bivanju v carski metropoli se je P. Hartmann slavljen vrnil v Rim.

Dne 8. nov. je sklenil P. Hartmann s svetovnoznanim založnikom Ricordijem v Milanu pogodbo, vsled katere pridejo vse njegove kompozicije, prejšnje in bodoče, v last založnikovo.

Ko je mojster Benjamin Cesi radi bolehnosti šel v pokoj, bil je P. Hartmann imenovan direktorjem in profesorjem konservatorija S. Chiara in z dovoljenjem P. generala imenovanje tudi sprejel. Vsled tega je silno veselje zavladovalo v Rimu in v Italiji in najboljši umetniki in učenjaki so čestitali konservatoriju na tej pridobitvi. P. Hartmann je prevzel razred za kompozicijo in ustanovil tudi tečaj za gregorijanski koral. Zategadelj mu piše 22. junija 1901. kardinal Respighi: „Z velikim veseljem sem sprejel vest, da ste Vi, prečastiti, v Rimu ustanovili tečaj za gregorijansko petje in orgle; pod izbornim Vašim vodstvom bode imenovana šola mnogo koristnega storila za preustrojo cerkvene glasbe in bo velika opora ravnokar ustanovljene rimske komisije. Ne morem si kaj, da ne bi to hvalevredno in pomenljivo podjetje priporočal in Vas s tem navduševal. Želeč Vam dobrega vspeha, prosim Boga blagoslova za Vas in Vaš trud, Vam v Kristusu Jezusu vdani kardinalvikar Peter Respighi.“

Ko je bil priobčevalec tega spisa s Hartmannom na Dunaju, vpraša ga, katero delo bo sedaj vzel v roko; in Hartmann pravi: Rad bi zložil nov oratorij „Zadnja večerja“; besedilo že imam in tudi razdelitev, namreč: velikonočno jagnje, umivanje nog in ustanovitev zakramenta sv. R. Telesa. Vporabil bi evharistične himne sv. Tomaža Akvinskega, a časa mi manjka. Upajmo, da se vendarle posreči umetniku izvršiti tudi to delo.

P. Hartmann na Dunaju.

Ko je došla vest o Hartmannovih delih na Dunaj, izrekla se je takoj želja, da pride umetnik takoj tjekaj z enim svojih del in se zopet ne zgodi, kar se je pripetilo že večkrat, da dela domačih umetnikov najdejo milost šele tedaj, ko so

se proizvajala že po vseh evropskih rezidencah. Želja se je spolnila. Dne 28. jan. 1902. se pripelje Hartmann na Dunaj, da izvaja „Frančiška“ v avstrijski prestolnici. Dunajski župan dr. L u e g e r sam ga pozdravi na kolodvoru, znana sta bila že iz Rima. Prišel je tudi oskrbnik koncertov R o s é, predsednik pevske akademije E h r b a r, akad. kipar J a k i č in mnogo drugih znancev in častilcev. Takoj so se pričele priprave in tudi na Dunaju je bil oratorij v najboljših rokah. Zbore je prevzela pevska akademija, glasbo društveni orkester; „historijo“ je umetniško tolmačila gospa Gutheil-Schoder, gospa H i l g e r m a n n je krasno pela alt, g. F r a u s c h e r se je zavzel basovske partije z vso močjo in tenorist gospod S c h m e d e s je slikal svetnika z globokim, srčnim čutom v zlati zariji. Produkcije so se vršile 17., 19. in 24. februar. v veliki dvorani „Musikvereinssaal“, ki obseže blizo 5000 oseb; Hartmann je vodil vse tri. Koj prvi dan je bila dvorana napolnjena do zadnjega kotička; aristokracija in svečeništvo je bilo zastopano najštevilnejše, saj so bili vsi prepričani, da imajo pred seboj umotvor, ki krepko stoji na lastnih nogah, brez zmote in omahljivosti, umotvor do cela zdrav, ne pa hirajoč in bolesten, kakor marsikateri moderni poskus, ki si mnogo domišljuje, je pa jako dvomljive vrednosti. Navzoči so bili trije člani dvora, trije škofje in nebroj knezov in kneginj, grofov, baronov, prelatov, zastopnikov mesta itd. Pri nastopu že je bil P. Hartmann frenetično pozdravljen in odobravanje je raslo z vsakim delom in prikipelo do vrhunca, ko je Hartmann po produkciji pokazal krasen svoj značaj, pripeljal vse štiri soliste nazaj in ž njimi delil slavo.

Višek odlikovanja pa je dosegel P. Hartmann drugi večer, ko je cesar sam počastil produkcijo in se pripeljal v sijajnem spremstvu osemnajsterih članov cesarske hiše, nadvojvodinj in nadvojvod, poleg obligatnega dvornega spremstva. Dvorna loža je bila ta večer premajhna. Cesar je večkrat vstal in paznim očesom motril dirigenta-umetnika. Kadar je cesar pričujoč,

se ne ploska nikomur, razen da cesar sam vstane in dá znamenje občinstvu. Le-to je komaj čakalo zaželjenega znamenja, potem pa burno ploskalo več minut.

Tudi tretji večer je bila dvorana razprodana, produkcija neki najboljša, navdušenost priklopela do vrhunca. Z velikim zadoščenjem je zapustil Hartmann cesarsko mesto, v srcu prepričan, da ima Dunaj zaumen za krščansko umetnost. Kritika o oratoriju je bila različna, sploh taka, kakeršno je naziranje pisatelja; vendar v obče jako laskava. Največji kritik dr. E. H a n s l i k je stvarno, a lepo ocenil to delo, istotako dr. vitez K r a l i k, dr. M a n t u a n i, K a l b e c k, H e u b e r g e r itd., katere izjave hočemo porabiti pri analizi dela samega.*)

Daljno delovanje.

Dne 25. marca istega leta je vodil P. Hartmann v Teatro municipale v Rimu Rossinijev „Stabat Mater“ z velikanskim vspehom. Vspeh ne more izostati, ako ima človek tako veselje in znanost, kakor P. Hartmann. Sam je pravil na Dunaju, da mu je najljubše dirigirati kako umetniško delo.

Dne 25., 27. in 29. aprila je izvajal zopet „Frančička“ v Bolzanu. Dne 10. maja v Genfu v velikanski dvorani „Victoriahalle“. Dne 18. junija v kraljevem Odeonu-u v Monakovem. Navzoč je bil polnoštevilno kraljevi dvor, pevala je kraljeva akademija, sviral dvorni orkester, soli so bili v prvih umetniških rokah.

Dne 14., 21. in 26. decembra je P. Hartmann izvajal svoj prvi oratorij „Sv. Peter“ v Neapolu in kmalu potem ga je kraljeva Filarmonica Romana volila v odbor presojevalnih sodnikov, ki bodo ocenjali z darilom razpisani Requiem po kralju Viktor Emanuelu.

*) Presvetli cesar je sprejel P. Hartmanna v posebni avdijenci, se zanimal za njegovo delovanje in se laskavo izrazil o oratoriju.

Odlikovanja.

P. Hartmann je posvetil Frančiška cesarju Francu Jožefu, ki nosi ime Frančiška Serafinskega. Cesar je milostno sprejel posvečenje in poslal umetniku po svojem poslancu v Rimu veliko zlato kolajno. To odlikovanje je zelo vzradostilo umetnika samega in mnogobrojne njegove prijatelje.

Tudi sv. Oče Leon XIII. je isto leto odlikoval umetnika in mu podelil papežev častni križ „Pro Ecclesia et Pontifice“ prve vrste in sicer v zlatu, kar se zgodi redkokedaj.

Lansko leto meseca julija mu je poslala nadvojvodinja Marija Terezija krasno podobo sv. Frančiška iz ebenovine.

Bavarska princezinja Ludvik Ferdinand mu je poslala svojo podobo in vse partiture Wagnerjevih del. Podobe je prejel od princev Ludvik Ferdinanda, Adalberta, Ferdinand Marija itd.

Poseben dragocen dar je pa prejel od bratov Rieger v Jägerndorfu; poslali so mu namreč za baziliko Aracoeli lepe nove orgle s krasno omaro v baročnem slogu.

Slavni slikarji so mu poslali krasne podobe, kiparji so izdelali njegov kip, pesniki ga proslavljali s poezijami.

Seveda P. Hartmann ne dá dosti za unanjo slavo; to le omenim, da se spozna, kako ga čisla izobraženi svet, kako visoko ceni njegova dela.

Kakšna pa je Hartmannova glasba v obče? Izredno je karakteristična, tehnično dobra, vendar priprosta in naravna; ni prisiljena in to je dandanes, ko se pretirava tudi v muzikaličnem pogledu, vredno posebne pohvale. Prihaja iz odkritega srca in gre tudi k srcu. Obdelava religiozne motive, zategadelj se varuje teatraličnih efektov; je krščanska, je monastična in prihaja med svet kot oznanjevalka evangelija. Ima namen spodbujati in boljšati, zategadelj se mora slušati mirno in pobožno. Ne vznurja

duhov, pač pa jih g a n e in b l a ž i. To je skrivnost Hartmannove glasbe.

Sedaj mi preostaja še naloga, da vpeljem čestite čitatelje v oratorij sam in ga obrazložim. Vendar hočem preje podati nekaj črtic iz življenja sv. Frančiška, da bo vsebina oratorija bolj razumljiva.

Sv. Frančišek

Zgodovina nas uči, da je Bog v posebno nevarnih in zamotanih časih poslal posebne može, ki so s svojo izredno svetostjo in nadnaravnimi darovi tako vplivali na sodobnike, da so se zopet zavedli svoje naloge na zemlji, zapustili zmote in se oklenili edino pravih načel. Taki časi so bili koncem 12. stoletja. V tisti dobi je klila sicer živa vera, dokaz so križarske vojske; toda javno življenje je bilo zelo slabo. Narodi so se vdali hlepenju po časti in bogastvu, vladala je vseobče mehkužnost in hrepenenje po rafiniranem užitku. Vsa oblast je bila v rokah nekaterih, ki so zatirali siromašno in zaničevano ljudstvo, in celo tisti, ki bi imeli drugim služiti v zgled, so se vdali strastem. Ljubezen je zamrznila, na njeno mesto je stopilo sovraštvo, zavist, nevoščljivost. Duhovi so bili razdeljeni, drug drugemu sovražni in iz prav malenkostnih vzrokov so nastale vojske med sosednimi državami, nastale so v mestih prave meščanske vojske.

V teh žalostnih časih je Bog poslal Frančiška na svet. Rodil se je v Asizu l. 1182. od premožnih trgovskih starišev. Pobožna mati ga je lepo izredila, a v mladeniških letih je vendar živel nekoliko lahkomišljeno, močno občeval s sovrstniki, se vdeleževal viteških iger, bil duša in vodnik mladeniškim podvzetjem; vendar je studil podlost, prepovedal ostudne pogovore, odklanjal pregrešne nakane in po spričevanju vseh sodobnikov ohranil nedolžno srce.

L. 1201. se je udeležil boja med mestoma Asiz in Perudžija in bil vjet; celo leto je ostal v Perudžiji in imel priliko razmišljevati o svojem dosedanjem lahkomišljenem življenju. Domov prišedši zbolil in v dolgih samotnih urah

še bolj spozna nečimernost dosedanjega življenja. Ozdravljen se sprehaja sam v krasni asiški okolici, zamišljen in nem; srce je hrepenelo po nečem, a sam ni vedel po čem. Tedaj mu Bog sam, kakor nekdanj Savlu, razodene svojo voljo. Na potu v Spoleto omahne in kakor v sanjah čuje glas: „Frančišek, kdo ti more storiti dobro, gospod ali hlapec, bogatin ali siromak?“ — Frančišek odgovori: „Gospod in bogatin.“ — „Čemu tedaj zapuščaš Boga, ki je gospod in bogatin, in vidiš na človeku, ki je hlapec in siromak?“ — Tedaj zakliče Frančišek: „Gospod, kaj hočeš, da storim?“ — „Pojdi domu, prikazen, ki si jo imel, ima duhoven pomen; spolnil ti jo bode Bog, ne pa ljudje.“

Frančišek je ranjen od pušice božje ljubezni; kakor Pavel bodi tudi on svetilka svete cerkve, ki razsvetljuje temo in narodom, ki so se povrnili k paganskim običajem, označuje zopet luč sv. evangelija. — Odslej ni bilo več lahko-mišljenega smehljaja na njegovih ustnih, postal je tih in resnoben. Tovariši ga povprašujejo: „Kje so sedaj tvoje misli? Mar misliš vzeti si nevesto?“ — „Da“, reče z resnobnim glasom, „izbral sem si nevesto, tako bogato, tako lepo in blago, kakršne nima svet.“ — Mislil je na evangeljsko uboštvo, ki je ostalo zapuščeno, odkar je je zapustil Izveličar, stopivši na sv. križ. Frančišek je zapustil nečimernost sveta, zapustil domačo hišo, očetovsko dedščino, odložil svetno obleko in si nadel siromašno redovno haljo. Ljudje, zlasti nekdanji tovariši, so ga zasramovali, zavrgel ga je lastni oče, on pa je bil vesel, da je zamogel klicati: Oče naš, kateri si v nebesih. Ustanovil je prvi red, katerega je potrdil papež Inocencij III., pridružili so se mu tovariši, katere je izobraževal v redovnem duhu. Bog je bil ž njim in mu neposredno dal mnoga navodila, zlasti redovno vodilo je bilo pravo delo božje. Ljudje so ga jeli spoštovati, občudovati, kajti velike reči je storil po njem ljubi Bog. Zibelka njegovemu redu je bila mala cerkvica Porcijunkuljska in mali samostan poleg. Ko je utrdil brate, hodil je ž njimi po Italiji, povsodi oznanjujoč ljubezen Kristusovo;

navduševal je ljudstvo k pokori, lepemu življenju in Bog je blagoslovil njegovo delovanje. Bolj ko z besedo, vplival je s svojim zgledom in Bog je potrjeval njegov nauk s čudeži. Poslal je brate v misijone, tudi sam se je podal v ta namen na vzhod, hrepeneč po mučeniški kroni, a božja volja je bila, da se vrne k svojim bratom. V njih je gojil duha molitve, absolutno pokorščino, nedolžnost, ubožstvo, pravo ponižnost in zatajevanje, učil je spoštovanje do sv. rimskega prestola.

Kmalu se je spoznal sad njegovega delovanja. Ljudje so hiteli za njim, poslušali njegove nauke, se spravili s sovražniki, začeli pošteno krščansko življenje, ljubili čednost. Mnogo jih je prosilo za sprejem v red. Klara, mlada, lepa in bogata deklica iz najboljše hiše, je prosila, naj tudi za ženski spol ustanovi enak red, in prva je sprejela iz Frančiškovih rok redovno obleko. Nji je sledila njena še mlajša sestra Agneza in mnogo drugih deklic. Njim je Frančišek dal posebno vodilo in tako ustanovil drugi red Klarisaric.

Komaj je minulo dvanajst let, že so imeli frančiškani samostane v Italiji, Španiji, na Francoskem, na Nemškem, celo v Palestini. Tudi drugi red se je razcvital in širil na vse strani. Zgled, pridige in čudeži sv. Frančiška so zveličavno vznemirili celo Evropo. Nastalo je pravo hrepenenje po samostanskem življenju; ljudje raznih stanov, duhovni in lajki, ki radi svojih stanovskih dolžnosti niso mogli zapustiti svet, so bili žalostni, ko so videli toliko verskega navdušenja v 1. in 2. redu. Tedaj jim reče Frančišek: Ostanite med svetom; spisati vam hočem vodilo, ki vas bo pomirilo in vam pomagalo, da bote zamogli premagati nevarnosti sveta in okusiti mir samostanskega življenja, ne da bi zapustili svet. Frančišek je spolnil, kar je obljubil, in spisal kratko, a krasno navodilo, ki uravnava družinsko življenje, določa molitve in pokorila; tretjeredniki narede v treh mesecih oporoko, da po njihovi smrti ne nastanejo razpori, naj se postijo pred praznikom Brezmadežne in pozneje je bil vpeljan

še post pred praznikom sv. Frančiška; bratje naj se oblačijo priprosto vsak po svojem stanu, naj ne obiskavajo gledišč in nevarnih veselic, prisegati je dovoljeno le v sili, prepovedani so pohujšljivi pogovori, jeza, maščevalnost, vsak bodi zvest cerkvi in svoji domovini itd. Krasne naredbe, primerne zlasti današnji dobi, samo da bi se vestno spolnovale. Papeži so v vseh časih zelo priporočali tretji red, kot dobro organizirano družbo, katera, če spolnuje svojo nalogo, lahko preustroji zemeljsko obličje. — Prvi je pristopil v to redovno družbo Lukezij, Frančiškov tovariš izza mladih let, in njegova žena Bonadona. Tretji red šteje med svojimi vrstniki papeže, kralje in cesarje, cerkvene in svetne kneze, nebroj učenjakov in priprostega ljudstva in marsikaj dobrega in plemenitega, kar se je vršilo na svetu in v cerkvi, je pisati na rovaš tretjega reda.

Frančišek pa je rasel v ljubezni do Križanega od dne do dne. Vse ga je vodilo k Bogu in on je vabil vse stvari k češčenju božjemu. Bil je pesniško navdahnjen in zložil krasen slavospev „solčna pesem“, v katerem vabi solnce mesec, zrak in veter, vodo, ogenj, mater zemljo in celó sestro smrt k proslavi božji. — Goreče je častil sveti zakrament in blaženo devico, zlasti pa se je bolj in bolj vglabljal v trpljenje Kristusovo. Ko je dve leti pred smrtjo bival na visoki gori Alverni, je bil tako vtopljen v to premišljevanje, da mu je srce gorelo ljubezni; rad bi bil Izveličarju podoben kakor v apostolatu tako v trpljenju in klical je: „Pripravljeno je moje srce, pripravljeno, o Gospod!“ In res, bližala se je ura, ko Frančišek, ki je z Jezusom jokal na Oljski gori, z Veroniko brisal pot in kri z njegovega obličja, s Simonom pomagal križ nositi, stopi z Izveličarjem tudi na Kalvarijo, na križ. Dne 14. septembra l. 1224. je klečal na gori, vtopljen v molitev. Tedaj vidi, da se mu z nebes bliža Seraf s šesterimi ognjenimi peruti, med peruti podoba Križanega. Pri tem pogledu je bila duša Frančiškova popolnoma prevzeta. Veselje in žalost sta jo napolnili ob enem; veselje, ker je gledal Boga, predmet svoje ljubezni, žalost, ker je

videl svojo ljubezen križano. Spoznal je pomen te prikazni, spoznal, da se mora ne le po telesnem trpljenju, marveč še bolj po ognju ljubezni popolnoma spojiti s svojim ljubljencem. — Prikazen je zginila, Frančišek pa je nosil na svojem telesu petere rane, ki mu jih je vtisnila ljubezen Kristusova kot pečat in potrdilo medsebojne ljubezni. To je zgodovinska resnica, potrjena po sveti cerkvi.

Frančišek je imel šele 44 let, a njegovo življenje se je bližalo koncu. Mnogo je trpel vsled očesne bolezni, potrla ga je življenje polno napora in zatajevanja, a največ ga je povzilo hrepenenje po križani ljubezni. Zbral je tedaj svoje brate krog sebe, milo jih opominjal k stanovitosti in je blagoslavljal. Na tleh ležeč jih je prosil, naj mu še enkrat zapojó solnčno pesem in o sestri smrti in med psalmom „Voce mea od Dominum clamavi“ (z mojim glasom vpijem k Tebi, o Gospod) zdihnil sveto dušo l. 1226. Že naslednje leto je bil prištet svetnikom in je eden najpopularniših svetnikov, čigar dela in ustanove sežejo noter v našo dobo in čigar načela so neizmerne vrednosti za našo socijalno bedo.

Oratorij.

Zanimivo in romantično je, gledati sv. Frančiška v njegovih idealih, ki so nam dandanes še bolj nedostopni kot nekdanj. Sedanja doba gleda bolj na vnajnost, zato ne pozna in se tudi ne potrudi, da bi spoznala notranje bogastvo, ki je skrito v skromno obleko. Tega duha svetnikovega si je izbral škof monsignor A. J. Ghezzi za predmet oratorija. Besedilo je vzeto iz oficija sv. Frančiška (17. septembra in 4. oktobra), deloma iz legende. Edgar Tinel je zložil tudi oratorij „Sv. Frančišek“ na podlagi visoko poetičnega besedila, v modernem smislu, a tisti oratorij se preveč mudi pri lahkomišljenem življenju Frančiškove mladosti, obhaja prave orgije plesne veselosti; dočim monsignor Ghezzi priprosto a logično in historično razvija dejstva in legendarične povesti. Moderni glasbeniki bi ne vedeli kaj početi s skromnim besedilom, P. Hartman pa si je volil ravno to, ki odgovarja

historični resnici in njegovemu čutu. Poživil je tekst z glasbo, vendar ni pretiraval. Glavno načelo Hartmanovo je bilo: Kar je priprosto mišljeno, to bodi priprosto izraženo; jednostavnemu, pobožnemu besedilu prija pobožna glasba; razkošna harmonija, bliščeča tehnika bi ne bila na mestu. Kljub temu pa, da se je Hartman vedoma zadovoljil s skromnimi tehničnimi sredstvi, kljub temu mora vsakdo, ki temeljito proučava delo, pripoznati, da je preiščljeno in zloženo z veliko ljubeznijo.

Oratorij ima tri dele; prvi del je heroičnega značaja. Prične se z uvodom, ki ga svira orkester in predstavlja boj Frančiškov, ki slednjič zmaga in se v heroični odločnosti odtrga od vabljivega sveta in se zaroči z ubožtvom. Srčni vijolinski kvartet v visoki legi uvaja možki zbor, ki v jednostavnem spevu proslavlja ubožtvo. Možki zbor poje v kiticah, kitice pa vežejo mični medludiji orkestra, ki postaja čedalje močnejši. „Storia“ (sopran) pripoveduje, da je Frančišek bil od Gospoda napolnjen s tako sladkostjo, da ni mogel ne govoriti, ne se gibati. Tovariši ga vprašajo po vzroku. Radovedneži stavijo burno vprašanje drug za drugim. Njim odgovarja Frančišek (tenor) resnobno, z vzvišenim glasom: Uganili ste, nevesto si vzamem, pa tako lepo, plemenito in bogato, kaker je ni bilo še najti na zemlji. V mislih ima sveto, radovoljno ubožtvo, katero hoče postaviti za podlago novemu redu. Zopet se oglasi možki zbor, iz kterega veje veselje in sreča prvih njegovih sobratov. Zbor je brez vsega spremljevanja, umetnik se odreče celo temu okrasku, samo da lepše in naravnije slika siromaštvo. Le kratki medludiji vežejo kitice.

Sedaj vpelje „Storia“ („Povest“) Klara, ki želi vodstva sv. Frančiška, da more tudi ona nastopiti pot popolnosti. Klara (alt) razodeva svojo željo v ariji, ki je po eleganci in afektaciji pravi odsev ženskega značaja. Klari se pridružijo tovaršice, ktere v ženskem zboru opevajo sveto devišstvo, ki si je postavilo Devico Marijo za vzor.

Prva dva redova sta ustanovljena. Ljudstvo je navduševno, vse vre k sv. Frančišku, vrvenje to predstavlja ko-

račnica, bolj počasna, v kateri se večkrat oglašá tromba — klic svetnikov, njemu odgovarja ljudstvo s harmonijo pihal. Veliko veselje vlada med sprejetimi, Lukezij in Klara ga razodevata v kratkem dvospěvu. Tudi Frančišek se veseli verske navdušenosti in zakliče: „To je rod, ki išče Boga, ki išče obličje Boga Jakobovega.“

Sedaj pa privrè splošna radost na površje in si dá duška v velikem zboru, ki je najprej koričen, potem fugiran. Zbor in orkester se poyzdigneta k nenavadnemu blesku; tukaj kaže Hartmann, kaj premore, če hoče. Flavte in klarineti švigajo kvišku kakor rakete, vsem je dosti dela. Le proti koncu se ustavi tok za kratek čveterozbor solistov. ktereга pa kmalu zaduši zopet oživeli zbor, ki spolni svojo nalogo do konca. Zbor ta je pravi slavospěv ubožtva in ljubezni, pa tudi veselja radi spreobrnjenja národov.

Drugi del je liričen. Svetnik biva na gori Alverni. Orkester v ljubki idili slika krasoto narave, pihljanje vetríča, žuborenje studenčka, šumenje drevesnih vrhov, bučenje žuželk. Čuje se tudi grom, a kmalu se poleže in zopet postanejo mirni časi. Kmalu pa se spremeni glasba in postaja resnobniša. Človek jame čutiti, da se nekaj spremeni, nekaj posebnega zgodi. „Povest“ pripoveduje v lapidarnih stavkih, da so Frančišku vtisnjeni znaki peterih ran Kristusovih in Frančišek poje v vznešenih čustvih veliko arijo: „Magnificabitur Christus in corpore meo“ (Kristus bode povelíčan v mojem telesu) in zopet: „Kristusu sem križan, nosim namreč rane Gospoda Jezusa Kristusa na svojem telesu.“ Tako poje Frančišek ves prevzet in umetnik je mojstrsko zadel patetično čustvovanje njegovo. Lukezij in Klara opevata v kanoničnem spēvu čudež vtisnjenja ran in s tem je končan kratek, a pomenljiv drugi del oratorija.

Tretji del nas prestavi k smrtni postelji svetnikovi. Žalostna in temna je harmonija, zginil je blišč, nastala je temota, ktere ne razsvetljuje več svetle strune glas. „Povest“ poroča, da umira sveti mož, ki želi razvezan biti in biti s Kristusom. „Beneveniat soror mea mors“ (dobrodošla mi

sestra smrt)! Preden pa umrje, želi slišati še solnčno pesem in pesem o sestri smrti. Njegovi bratje ustrežejo želji in zapojó priljubljeno mu pesem v možkem zboru. Nato eden izmed bratov čita evangelij in Frančišek, ležeč na goli zemlji, zadnjikrat opominja brate. Ne more več dosti govoriti, v pretrganih stavkih reče: „O ljubljeni bratje, poslušajte me! Mnogo smo obljubili, še več nam je obljubljenega; spolnujmo ono, hrepenimo po tem. S svojim glasom kličem k tebi, o Gospod!“ — Več ne more govoriti; bratje nadaljujejo psalm „... izpelji mojo dušo iz ječe, pravični me pričakujejo...“ Kratek, a silen prevrat v harmoniji iz f-dur v h-dur, v katerem obvisi harmonija, harpa edina izvaja lomljene akorde, ki se dvigajo kvišku in naznanjajo preselitev svetnika gori v nebeške višave. „Povest“ recitira na enem samem visokem glasu besede: „In blaženi mož je umrl v Gospodu.“ — V resnici mojstrsko delo, ki zapušča globok vtis. — Brat Angelo sedaj oznanja žalostnim zapuščenim, da Frančišek, ubog in ponižen na zemlji, je šel bogat v nebesa, sprejet z rajskimi slavospevi. Sedaj nastopi mešan zbor in v priprostem, a srčnem spevu opisuje slavo svetnikovo v nebesih: „O sanctissima anima.“ Presveta Trojica vabi Frančiška: „Ostani pri nas na veke!“ Krepek, fugiran zbor, z lepimi sekvencami. Večkrat se ponavlja poziv: Mane nobiscum! in pomeni večno trajnost v nebesih.

To je kratka analiza oratorija, in sedaj še sklepna beseda. O tem oratoriju so se čule razne kritike. Enim dopada nad vse, drugim ni všeč zbog svoje priprostosti. Tem odgovarjam: Snov oratorija tirja od strani skladatelja in od strani občinstva v e r s k o m i š l j e n j e. Kdor pozna duhá sv. Frančiška, njegovo filozofično - socijalno teženje, ki je pozabilo sebe, živelo le za blagor drugih in se skazovalo v zatajevanju in poniževanju, ta bode priznal, da je umetnik pogodil pravo in se nikjer ni pregrešil v zasnovi in izpeljavi zoper ta načela; tem manj, ker ne obdeluje kakor Tinel svetnega življenja Frančiškovega pred svojim spreobrnjenjem. Res je, da Hartmannova glasba ni koncertna glasba; on želi

spodbujati, boljšati, ne razveseljevati, kratkočasiti. Njegova glasba je misijonska glasba, ki prihaja izza samostanskega zidovja k nam in nas želi vpeljati v ascetične sfere. Zategadelj je stokrat bolje, da se oratorij izvaja v cerkvi, ne pa v koncertni dvorani. Kakršnega duhá, kakršno pripravo prinese kdo k oratoriju, takšen bo tudi učinek oratorija zanj. Slavno občinstvo pripraviti zanj, je namen teh vrstic. Slavni slikar Giotto je slikal v srednji cerkvi Asiški svetnika z jako primitivnimi sredstvi. Dandanes uporabljajo akademiki vse barve. Kdo pa si bode usodil kritikovati slavna dela Giotto-jeva? Nekatere slike v naši stolnici so delane z dvema barvama; so li manjše vrednosti, kakor moderne? Nihče bi si ne upal trditi tega, marveč vsak poznavalec občuduje umetniško delo. Hartmann sklada, ker in kakor ga sili srce. Sicer pa to ni celi Hartmann. Njegov oratorij „Peter“ stoji na višjem glasbenem stališču, vendar je izšel pred Frančiškom, Frančiška si pa misli tako. Kdor ni proučaval družih Hartmannovih del, ne more soditi o njem. Resnica pa je in ostane, da je Hartmann pošten glasbenik, ki noče več veljati, kakor je, ki zlega iz višjih namenov, ki želi boljšati, ne samo vedriti. Mnogih dela se cenijo višje, dasi nimajo toliko notranje vrednosti. Nikakor tedaj ne pričakujemo, da bi Hartmannovo delo v senco postavilo dela klasičnih oratorijancev, pač pa želimo, da bi oratorij Frančišek lepo, blago vplival na sprejemljiva srca.

P. H. S.

